

Деревська К. І.,

*доктор геологічних наук, професорка,
професорка кафедри екології
Національного університету «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна*

Петровська І. О.,

*кандидат економічних наук, доцентка,
завідувач кафедри публічного управління, туризму
та готельно-ресторанної справи
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

Нестеровський В. А.,

*доктор геологічних наук, професор,
професор кафедри геології нафти і газу,
директор геологічного музею
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Руденко К. В.,

*кандидат геологічних наук, старша дослідниця,
в. о. завідувача відділу геології
Національного науково-природничого музею
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

ПИТАННЯ ВАЖЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ МУЗЕЙНОГО ПРОСТОРУ ПРИРОДНИЧОГО КРАЄЗНАВСТВА КРИМСЬКОГО ПІВОСТРОВА У КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

В даній публікації наголошується на важливість створення єдиного музейного простору природничого краєзнавства Кримського півострова, який об'єднає вже існуючі експозиції і фондові матеріали, що знаходяться в різних музеях материкової, в тому числі і деокупованої частини України. Актуальність питання є очевидною, оскільки на сьогодні в державі не існує подібної платформи, що зберігає і надає можливість повноцінного ознайомлення з колекціями даного регіону широкому загалу. Особливо це стосується молоді, яка ще не

відвідувала Крим і знає про його тільки дотично. Наявність природничого краєзнавчого кримського простору, що включатиме елементи української тюркології, сприятиме соціокультурному та політико-історичному розвитку країни у цілому. Вважаємо, що те саме стосується не тільки Криму, а і іншої окупованої території України, де ворогом цілеспрямовано знищувалися краєзнавчі музеї [3, 4].

Природничим вважається такий напрям краєзнавства, що висвітлює природу певного регіону і включає його фізико-географічні особливості, будову геологічного середовища, мінерали, гірські породи, палеонтологічні рештки, корисні копалини, унікальні природні ландшафти, пам'ятки природи, біологічне різноманіття тощо. Метою природничого краєзнавства є, у тому числі, формування екологічної культури та знань про довкілля. При цьому воно вивчає екологічний стан та чинники ландшафтів, сприяє популяризації відомостей про природу, історію і культурні цінності краю.

Музейний природничий краєзнавчий простір може існувати у різних формах – як стаціонарна експозиція в межах будівлі, так і як відкритий музей «просто небо», або як сучасне віртуальне середовищем, що реалізується за допомогою цифрових технологій. Основною метою такого простору є репрезентація природних процесів, явищ і об'єктів у контексті їхнього географічного, екологічного та культурного значення. В музейних закладах зазвичай розміщено експонати, вітрини, діорами, макети інші дидактичні матеріали, які призначені для огляду, вивчення, збереження та демонстрації природних об'єктів, пам'яток природи, матеріальної чи духовної культури. Прикладом сучасного музею «просто небо» є кримськотатарський простір, що створюється на території Національного музею народної архітектури та побуту України (Пирогів, Київ).

Інформаційними і матеріальними джерелами створення експозицій можуть бути Інститути національної академії наук, Вищі навчальні заклади, науковці яких працювали в Криму, брали участь у численних експедиціях на суходолі та акваторії Чорного і Азовського морів. Зокрема це Інститут геологічних наук, Державна наукова установа НАН України «Мор ГеоЕкоЦентр», Інститут геології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, географо-геологічний факультет Одеського національного університету імені І.І. Мечникова тощо. Саме там зберігаються численні матеріали геолого-мінералогічного та палеонтологічного спрямування території Кримського півострова та прилеглих ділянок акваторії. Науковцями проводиться каталогізація мінералогічних, палеонтологічних, літологічних колекцій, зразки яких по суті є унікальними.

Важливим джерелом первинної і вторинної інформації для подібного простору, як музейного так і віртуального, можуть виступати наукові інститути і університети України, тематика досліджень

і викладацьких дисциплін яких торкається південних територій нашої країни. Протягом усього часу російсько-української війни, починаючи з 2014 року, у цих закладах продовжуються захищатися кандидатські і докторські дисертації, що пов'язані з територією Азово-Чорноморського регіону, Кримського та Керченського півостровів.

Ключову роль у створенні музейного природничого простору Криму можуть відігравати Національний науково-природничий музей України, Геологічний музей Київського національного університету імені Тараса Шевченка, краєзнавчі музеї обласних центрів, що вціліли після обстрілів та провідні університети країни, які навчають студентів за спеціальностями Наук про Землю та географії.

В геологічному відділі ННПМ НАН України у 80 рр. ХХ ст. було створено експозицію «Морська геологія», яка презентує можливості проведення наукових досліджень не тільки дна акваторії Чорного і Азовського морів, а й всього Світового океану. У вітринах виставлено зразки порід, коралів, залізо-манганових руд. Топ-об'єктом даної колекції є зразок породи піднятий з глибин Чорного моря «Чорноморського метанового курця», який було передано академіком Євгеном Шнюковим з 56-й рейсу науково-дослідницького судна «Професор Водяницький». «Чорні курці» є високотемпературними гідротермальними мінералізованими джерелами на дні океану, що, при контакті з холодною морською водою, забарвлюються в чорний колір через осадження сульфідів заліза, міді та інших металів, і утворюють конічні структури, що нагадують труби. У ботанічному відділі ННПМ НАН України було оновлено зал «Фітоекспозиція: флора України (Крим, Карпати, степ)». Окрасою цього музейного майданчику є панорамно-об'ємна діорама «Крим», а також фотокартини кримських ландшафтів на фризах, на яких відображено екзотику Південного берегу Криму.

В Геологічному музеї КНУ імені Тараса Шевченка експонується унікальна колекція мінералів, гірських порід, коштовного каміння і корисних копалин Кримського півострова. Особливою популярністю користуються кольорові каміння з району Карадазького вулканічного масиву, мису Фіолент, Керченського півострова. У фондах музею також зберігається базова колекція залізних руд, порід і мінералів грязьових вулканів Керченського півострова тощо.

Природниче краєзнавство Кримського півострова має стати обов'язковим компонентом у розділі географії для вивчення не тільки в школах, а й в коледжах і університетах. І це не просто гучні слова. Всім, хто був близько знайомий з Кримом, відомо, що, природа Кримського півострова своєрідна, виняткова і естетично показова. Вона цілком відповідає назві, яку їй надали геологи - «Природний музей під відкритим небом» [2].

З точки зору геологів, історія геологічного розвитку Кримського півострова – це ключ до розуміння багатьох природних процесів усього

Чорноморсько-Азовського регіону. На його території було встановлено значну кількість еталонних розрізів [1] та геологічних пам'яток природи, що допомагають встановити послідовність формування осадових верств, утворення гірської системи, карстових печер, водоносних горизонтів, вулканізму, будови шельфу, розробки пошукових критеріїв на корисні копалини. Власне з території Криму розпочалися наукові дослідження Чорноморського басейну.

За умов неможливості відвідувати Кримський регіон у зв'язку з окупацією з 2014 р., якраз на освітян та їх просвітницьку діяльність покладається надія на формування уявлень та знань у молодого покоління про Кримський та Керченський півострови, як невіддільну частину нашої країни.

У підсумку зазначимо, що важливість створення музейного простору природничого краєзнавства Кримського півострова полягає у необхідності:

1) отримувати максимально повну інформацію стосовно природи, геолого-геоморфологічної будови, корисних копалин, біорізноманіття, економічної географії, історії та культури краю; 2) використовувати інформацію для освіти і науки, популяризації природи та історії півострова, а територію музейних локацій – для навчальних та практичних семінарів, круглих столів, туристичної діяльності; 3) дізнаватися про результати фундаментальних та прикладних досліджень у сфері краєзнавства і української тюркології, обговорювати їх на наукових конференціях; 4) залучати інвесторів до відновлення краєзнавчих музеїв на деокупованих територіях та застосовувати музейний простір для розвитку природничого краєзнавства Кримського півострова після війни.

Список використаних джерел:

1. Анфімова Г. В, Деревська К. І. Проблеми збереження стратотипів і типових розрізів мезозою Гірського Криму *Наукові записки Державного природознавчого музею*. Львів, 2014. Вип. 30. С. 77–84.

2. Геологічні пам'ятки України /за ред. В.І. Калініна. Львів : ВД «Панорама», 2009. Т. 3. Кримський півострів, Північне Причорномор'я. 200 с.

3. Обстріл музеїв як спроба знищення української ідентичності URL: [https://www.alterpravo.org.ua/wp-content/uploads/2021/10/Attacking-museums-as-an-attempt-to-destroy-Ukrainian-identity_ukr.pdf]

4. Сорокін С.В. Пророченко Н.О. Українська тюркологія у ХХ – на початку ХХІ ст.: розвиток і основні здобутки. *Проблеми всесвітньої історії*. 2023. № 1(21). С. 154–175. URL: <http://doi.org/10.46869/2707-6776-2023-21-8>